

RYSUNEK KWIETNIKA ADAMA KUBASZEWSKIEGO, OGRODNIKA JANA DZIAŁYŃSKIEGO I IZABELI CZARTORYSKIEJ Z GOŁUCHOWA

Grażyna Ławniczak

Biblioteka Ogrodu Botanicznego w Poznaniu

Przy zamku w Gołuchowie tradycyjnie zakładano kwietnik, tuż przy fasadzie zamku, od strony północnej. Oglądany był z dziedzińca zamkowego, punktem widokowym z którego podziwiano kwietnik jest zachowany belweder (ryc.1).

Mała architektura dziedzińca oraz detal zdobniczy zaprojektowany został przez architekta francuskiego Maurice Auguste Ouradou. Belweder powstał na fundamencie baszty, dawnego zamku Leszczyńskich, zaadoptowany w odbudowanym zamku, przez Izabelę Czartoryską, w latach 1872–1885.

Pod kwietnik gołuchowski, przygotowany został specjalny taras ziemny, usypany, po części z niwelacji terenu, obmurowany, o wymiarze 100 m², pozostało po nim miejsce (ryc.2). Zakładany kwietnik nawiązywał do miejsca, komponowany był według wzorów historycznych, które decydowały o wyglądzie zamku i jego otoczeniu.

Kwietnik zachwycał, opisany został w relacji Mariana Sokołowskiego historyka sztuki z Krakowa, który zwiedzał zamek w Gołuchowie po ukończeniu jego budowy.¹

1 Sokołowski M. 1886. Zamek w Gołuchowie. W: *Studia i Szkice z Dziejów Sztuki i Cywilizacji*, Kraków, T.I, 334.

Ponadto, w listach do Izabeli Czartoryskiej, Józef Rustejko – doradca ekonomiczny jej majątności, wyrażał podziw nad pięknem Gołuchowa, gdzie wspomina również o kwietniku.²

Ogrodnik Jana Działyńskiego i Izabeli Czartoryskiej, Adam Kubaszewski w projekcie kwietnika sięgał po motywy z średniowiecznego dzieła włoskiego, traktującego o architekturze i ogrodnictwie ozdobnym. Plan głównego kwietnika oraz spis posadzonych roślin został przedstawiony w czasopiśmie *Ogrodnik Polski* w 1882 roku.³

W „Notatniku...” prac ogrodnika Adama Kubaszewskiego⁴, zwrócono uwagę na rysunek i opis kwietnika z wykorzystaniem astrów.

Projekt ten jest szczególnie, co więcej, z przekazu w „Notatniku...” wynika, iż był zrealizowany. Kompozycja roślin ułożona została według projektu, na dziedzińcu zamkowym, z kwiatów ciętych.

Ogrodnik, pod datą 23.09.1888 (niedziela) zapisał, iż „...ułożył na dziedzińcu zamkowym tarcz z różnych kwiatów, dedykując Księżnie”.

Opis kompozycji i odręczny rysunek A. Kubaszewskiego, wskazuje, że była to tarcz (owal), rozplanowana poziomo z koroną umieszczoną pośrodku, jako elementem przestrzennym tej kompozycji. Wnętrze kwietnika wypełniały astry, ułożone na planie gwiazdy, w odcieniach od białych do ciemno-niebieskich. Korona utworzona została z roślin żółtych i purpurowych.

Tarcz tego specyficznego klombu, utworzonego okazjonalnie z astrów, zamykała obwódka, pąsowa z białym napisem: *VIVE LA PRINCESSE ROYALE*.⁵

Szkic odręczny tarczy kwiatowej z „Notatnika...” Adama Kubaszewskiego, został przedstawiony na ilustracji (ryc. 3), z zastosowaniem do miejsca, gdzie tradycyjnie zakładany był kwietnik przy zamku w Gołuchowie. Kwieciny kobiercowy 10 x 10 m, obsadzony astrami, oglądany z platformy widokowej dziedzińca, z wysokości kilku metrów, na tle zieleni parkowej, mógł być również atrakcyjny.

Wzory kwietników rozplanowanych w okręgu, jak w polu światła lampy naftowej, odnalezione zostały w czasopiśmie *Ogrodnik Polski* z 1887 roku (ryc. 4).⁶

Astry ułożone w tarczy, na dziedzińcu gołuchowskim, w niedzielę września 1888 roku, przenoszą prezentowany wzorzec.

2 Kąsinowska R. 1993. Gołuchów. Rezydencja magnacka w świetle źródeł. Wyd. Pro Scientia, Poznań, 100.

3 Kubaszewski A. 1882. Plan głównego kwietnika w Gołuchowie. *Ogrodnik Polski*, 20, 474–475, zawiera spis roślin: *Alternanthera*, *Koleus*, *Iresine*, *Achyranthes*; z sukulentów: *Esseveria*, rozchodnik – *Sedum* oraz *Yucca* i *Dracaena*.

4 Notatnik dotyczący prac prowadzonych w parku w latach 1876–1883. Rkps napisany przez Adama Kubaszewskiego ok. 1908 r. na podstawie prowadzonych zapisów w dzienniku ogrodniczym (znajduje się w Ośrodku Kultury Leśnej w Gołuchowie).

5 Geneza kwietników z obrazami i napisami wywodzi się z ogrodów niemieckiego księcia Pückler-Muskau, XIX w. W: Radecka-Mynett M. 1980. Kwieciny sezonowe. Warszawa, 16.

6 Wzory kwietników kobiercowych, litografia, *Ogrodnik Polski* 1887, 6, fig. 3, zostały wymienione rośliny: 1. *Yucca*, 2. *Alternanthera*, 3. *Mesembrianthemum*, 4. *Antennaria*, 5. *Mentha*, 6. *Sedum*.

Gatunki astrów, które znalazły miejsce na kwietniku gołuchowskim, nie zostały bliżej opisane przez ogrodnika.

Astry były uprawiane w ogrodach polskich, spis gatunków zamieściła w swojej książce „Myśli różne o sposobie zakładania ogrodów” (1805) Izabela z Flemmingów Czartoryska (babka Izabeli Czartoryskiej Działyńskiej), w rubryce roślin zagranicznych znajdujących się w Polsce, znane od XVIII w. w krajach europejskich.

Pośród astrów (Izabela Czartoryska wspomina o 40 gatunkach), w ogrodach polskich spotykane były z pewnością: *Aster grandiflorus*, *novae-angliae*, aster nowoangielski, także *Aster spectabilis*, *novi-belgii*, aster nowobelgijski, pochodzą z Ameryki Północnej⁷, *Aster amellus*, aster gawędka jest kwiatem europejskim⁸, *Callistephus chinensis*, aster chiński, aster sprowadzony z Chin w 1731 roku.⁹

Dekoracja okazjonalna z astrów ułożonych na dziedzińcu zamku w Gołuchowie, ku przyjemności Księżnej, należy do zdarzeń dnia codziennego. Zamek był zamieszkiwany, również udostępniany publiczności, gdzie eksponowano zbiory sztuki zgromadzone przez Izabelę Czartoryską. Łączył funkcje wiejskiej rezydencji i muzeum od 1886 roku, dziś stanowi oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu.

Zaprezentowany rysunek kwietnika – kompozycja z astrów ciętych, w wersji dekoracji okazjonalnej, tak jak został przedstawiony w „Notatniku...” Adama Kubaszewskiego ogrodnika Jana Działyńskiego i Izabeli Czartoryskiej z Gołuchowa, należy do historii kwietników gołuchowskich.

W projekcie klombu obsadzonego astrami, z przeznaczeniem do wykorzystania w miejscu, gdzie tradycyjnie zakładany był kwietnik przy zamku w Gołuchowie, w działaniu twórczym, nawiązuje do zapomnianych już wzorów rysunkowych w sztuce ogrodowej.

RYСУNEK KWIETNIKA ADAMA KUBASZEWSKIEGO, OGRODNIKA JANA DZIAŁYŃSKIEGO I IZABELI CZARTORYSKIEJ Z GOŁUCHOWA

Streszczenie

W „Notatniku...” Adama Kubaszewskiego ogrodnika Jana Działyńskiego i Izabeli Czartoryskiej z Gołuchowa odnaleziony został rysunek kwietnika, zaplanowany z wykorzystaniem astrów. Projekt ten jest szczególny, ponieważ ułożony został z kwiatów na dziedzińcu zamkowym jedynie na czas, kiedy cięte kwiaty zachowywały świeżość. Ogródnik, pod datą 23.09.1888 (niedziela) zapisał, iż „... ułożył na dziedzińcu zamkowym tarcz z różnych kwiatów, dedykując Księżnie”.

7 Dictionary of Gardening. A Practical and Scientific Encyclopaedia of Horticulture. 1956. Red. Fred. J.Chittenden. Oxford, vol.I, s.212 (dat.1710).

8 ib., s.209, aster włoski notowany 1596 rok.

9 ib., s.361. Aster chiński, ozdobił ogrody królewskie Henryka IV, koniec XVI w., ze względu na swą urodę, nazwany astrem Królowej Marguerite de Valois. Rośliny obcego pochodzenia przywożone były tradycyjnie do Europy przez podróżników, misjonarzy, dyplomatów.

Opis kompozycji i odręczny rysunek A. Kubaszewskiego, wskazuje, że była to tarcz (owal), rozplanowana poziomo z koroną umieszczoną pośrodku, jako elementem przestrzennym tej kompozycji. Wnętrze kwietnika wypełniały astry, ułożone na planie gwiazdy, w odcieniach od białych do ciemno-niebieskich. Korona utworzona została z roślin żółtych i purpurowych. Tarcz tego specyficznego kwietnika, utworzonego okazjonalnie z kwiatów, zamykała obwódka, pąsowa z napisem z białych kwiatów: *VIVE LA PRINCESSE ROYALE*. Astry były uprawiane w ogrodach polskich, spis gatunków zamieściła w swojej książce „Myśli różne o sposobie zakładania ogrodów” (1805) Izabela Czartoryska, w rubryce roślin zagranicznych znajdujących się w Polsce, znane od XVIII w. w krajach europejskich. Pośród astrów (Izabela Czartoryska wspomina o 40 gatunkach), w ogrodach polskich spotykane były z pewnością: *Aster grandiflorus*, *novae-angliae*, aster nowoangielski, także *Aster spectabilis*, *novi-belgii*, aster nowobelgijski, pochodzą z Ameryki Północnej, *Aster amellus*, aster gawędka jest kwiatem europejskim, *Callistephus chinensis*, aster chiński, aster sprowadzony z Chin w 1731 roku.

Słowa kluczowe: Gołuchów, historia ogrodnictwa polskiego, astry

A DRAWING OF THE FLOWER BED DESIGNED BY ADAM KUBASZEWSKI, THE PRIVATE GARDENER TO JAN DZIAŁYŃSKI AND IZABELA CZARTORYSKA OF GOŁUCHÓW

S u m m a r y

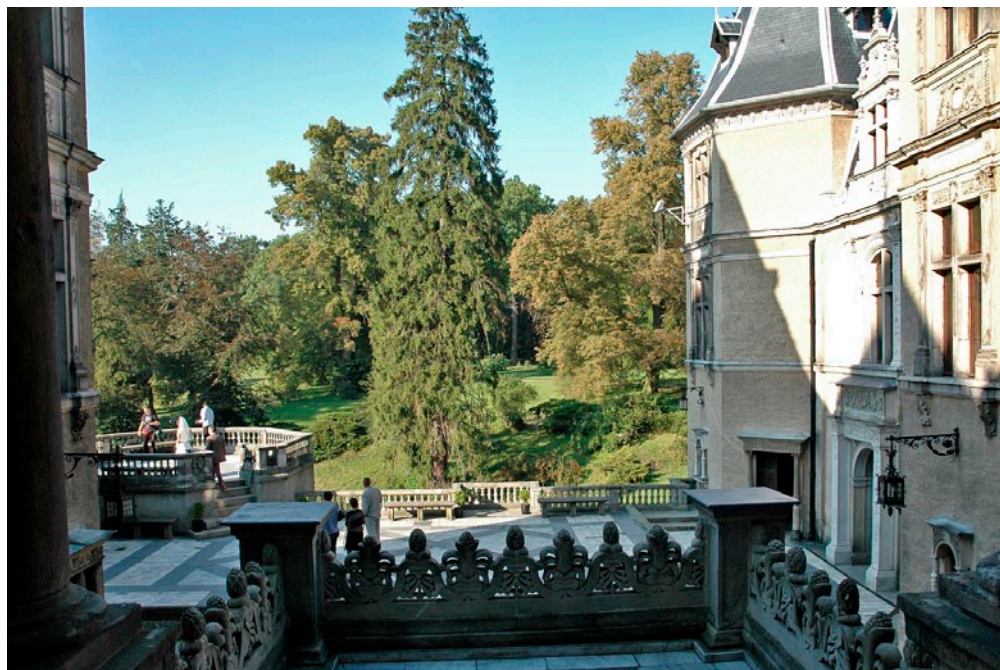
The *Diary* written by Adam Kubaszewski, the gardener to Jan Działyński and Izabela Czartoryska of Gołuchów, includes a picture of a flower bed design composed of aster flowers. This design is particular since it is made of cut flowers arranged in an oval form displayed in the castle courtyard. On 23.09.1888 the gardener wrote in his diary that: "he has arranged a shield-shaped flower composition composed of different flowers and dedicated it to Countess Czartoryska"

A description of the composition and a pen drawing of it made by A. Kubaszewski indicate that the design was in the shape of a shield (oval) arranged horizontally and completed with a crown, designed to be spatial element of the composition, placed in the middle. The surface of the flower bed was covered with cut aster flowers, arranged in a radial pattern in different shades, from white to dark blue. The crown was composed of flowers in yellow and purple. This particular flower bed was complemented with a crimson edging (rim) underneath with the inscription made of white fresh flowers: *VIVE LA PRINCESSE ROYALE*.

Aster flowers were cultivated in Polish gardens. An appropriate list of species was included by Izabela Czartoryska in her book on garden planning entitled *Myśli różne o sposobie zakładania ogrodów* (1805) in the section on foreign plants in Poland. Aster flowers had been known to the Europeans since the 17th. century. Aster flowers in Polish gardens (Czartoryska mentions 40 species of Aster) almost certainly included *Aster grandiflorus*, *novae-angliae*, as well as *Aster spectabilis*,

novi-belgii from North America, *Aster amellus*, from Europe and *Callistephus chinensis*. Seeds of Chinese aster were imported from China as early as 1731.

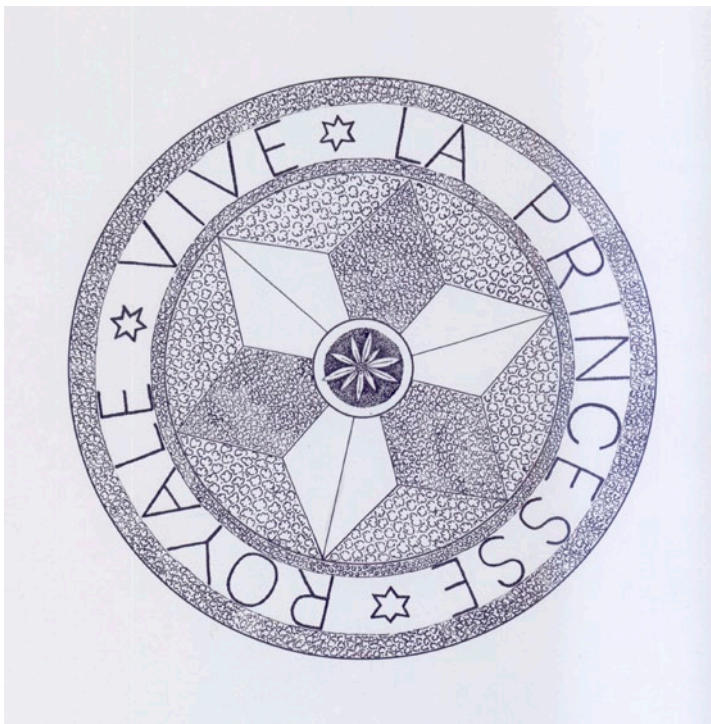
Key words: Gołuchów, history of Polish gardening, aster flowers

Ryc. 1. Gołuchów, widok dziedzińca zamkowego 2010 rok (Archiwum Zamku w Gołuchowie)
Fig. 1. Gołuchów, view of the castle courtyard, 2010 (Archives of Gołuchów Castle)

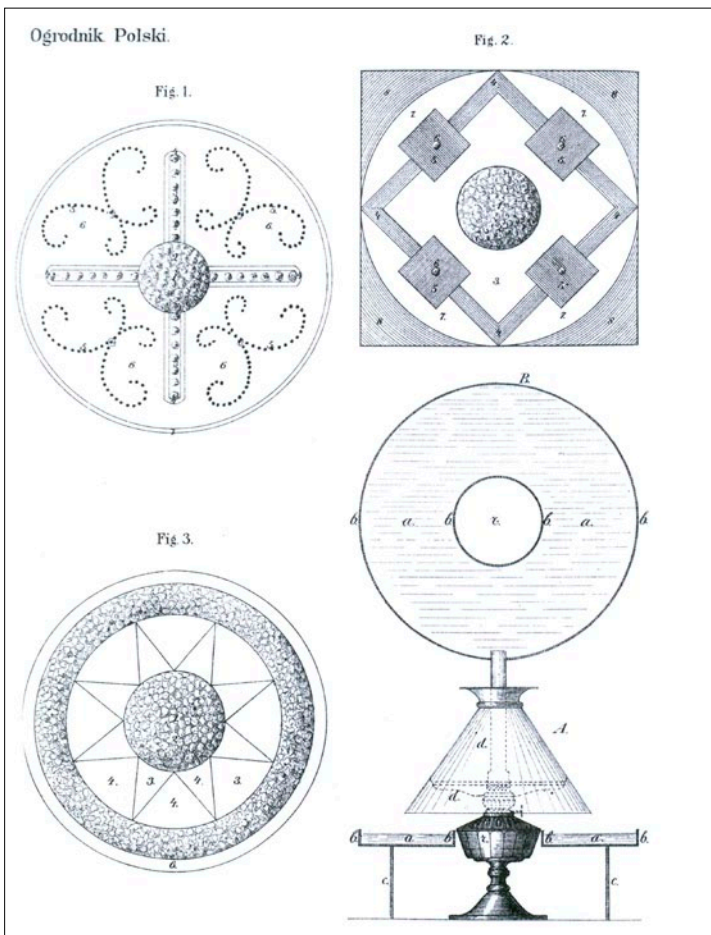

Ryc. 2. Zamek w Gołuchowie, widok od strony północnej 2010 rok, miejsce zakładania kwietnika (Archiwum Zamku w Gołuchowie)
Fig. 2. Gołuchów Castle, view from the north side 2010, flower bed site before planting (Archives of Gołuchów Castle)

Ryc. 3. Rysunek kwietnika – kompozycja z astrów, według szkicu z „Notatnika...” Adama Kubaszewskiego (rys. Grażyna Ławniczak 2010)

Fig. 3. A scale drawing of the flower bed – Aster “composition”, after the sketch included in Adam Kubaszewski’s “Diary” (drawn by G. Ławniczak 2010)

Ryc. 4. Wzory kwietników z czasopisma *Ogrodnik Polski* 1887, nr 6
 Fig. 4. A series of patterns for flower beds from the periodical *Ogrodnik Polski* 1887, no. 6